

תאריך הורדה: 24 פברואר 2021 עיתון: מעריב, 1 ספטמבר 1967 ---- מתוך אתר "עיתונות יהודית היסטורית", הספרייה הלאומית ואוניברסיטת ת"א

אייזיק רמבה

חיינו הכפולים של הד"ר יעקב קלאצקין

מן הסדרה: **בנים אמנו במסד**

הרצאות באוניברסיטה. למד, איפוא, בבית מתוך ספרים והתמחה בבידע הרפואה עד כדי כך שלעתים החובו לקונסיליום של רופאים לדון עממט על מצבו של איזה חולה נוספו.

הרב למד בקלות בלתי־מונעת לשון־נות רבות וידע לקרוא ויונית, רומית, אנגלית, צרפתית, רוסית, גרמנית, עולמית.

הוא אגר במוחו הכל, אפילו ידיעות שלא היו דרושות לו ושלא היה לו צורך בהן. למשל בקי היה ברחובות של כרכים בהרבה ארצות, אף שמעולם לא ביקר בהן ולא התכוון ללל לנסוע אליהן. בנו נזכר, שפעם צמד הוא בעצמו מוכה־הדממה מול אביו, "סיפרתי לאבא על ביקור אצל אחד מבני־משפחתנו בני־יורק. הוא שאלני איך באתי מן המלון לדירה הזיא. בשמעו את תשובתי חיזר ואמר: הארכת לך את הדרך ללא צורך. צריך היית לקחת את ההתחלת B.M.T. עד תחנתה..." להחליף שט ברכבת־תחתית של התברה השניה ולרדת בתחנה... ודורו והוציא מבין גלי המפחו את לוח דכבות־התחתית של הכרך ניו־יורק, בדק והעמידני על טעותי".

זכורנו של הרב אליוו קלאצקין היה בצלמניה, וכל, "לוחות הצילום" היו שמורים במוחו כמחסנו של הצלם.

האמין שבנו שומר מצוות

יחד עם בקיאותו הרבה בתורה ובי־המכת־הגויים, היה תמים מאד ובטלן גדול בתוויות־העולם.

בהמימותו הרבה לא שיער לעצמו שישנם אמיקורסים שאינם שומרים מצוות ואף עוברי־עבירות ישנם. על רעונו לא עלה כללל שיכולים לחמסאל יהודים בבתי־מאמינים.

יעקב קלאצקין חכיר יפה: את אביו הגעיר, וידע כי ינחית על ראשו מה־לזמתימות אם יגלה לו אף ברמז, כי יצא מבחינה דתית לתרבות רעה. מי פאת סגולותיו תבלתי־רגילות של אביו ובשל ריביו ידיעותיו הכלליות, חש גם קירבה נפשית לאביו, והיה מספר לו תמיד — במכתביו התכופים — על התקדמותו בתחומי הלכה־ויהדות, בספרות, בפתגונות ובפעילותו העיונית. כשהיה מתפרסם בעתון כלשהו מאמך שלו היה, שגלחתי, לאבא: אף על באומ שנאם או אסיפה חשובה שבה השתתף, כתב לאביו, שישב תחילה על כסא הרבנות בלובלין ולאחר מכן התגורר לעת קצתו בירושלים. האם יבוא ויסימר לו כי נשא אשה נוצרית? ייתכן שהרב אף לא היה מאמין למשמע אוניו והיה משוכנע שבנו תומד לו לצון. פעם סיפרו ליעקב קלאצקין, כי אביו אמר לידיד שכל ימיו הוא מצ־טער על בנו שראוי היה להיות מגדולי התורה בישראל ונתפס למחשבות זרות. הפסיק מלכתוב חידושי תורה וחיבר ספרים שרית של כפירה גורף מכמה מהם.

כאשר שאל הד"ר קלאצקין את אביו על כך, תמה הישיש והתרגו על השמועה שהפיצו והשיב: שמועת־שוא היא מראשיתה ועד כופה, מסוג חשקר שאין לו רגלים ומהליכן לו בארץ. "מימי לא אמרתי דברים כאלה בנוגע אליך. הרי אני וידע כך שהנך עוסק בתורה גם היום".

ואמנם, ד"ר קלאצקין עצמו חיזק את אביו באמונתו זו. בשנת 1917 — ארבע שנים לאחר שנשא את הנוצרית לאשה — הוא כותב לאביו הרב: זה חדשים אני לומד בקביעות בכל יום, לפני לכת־ללשכה, גמרא (עיי רובין) וגם רמב"ם, ואני נהנה מזה".

חשב שבנו — רווק זקן

הוא ודאי לא שיקר. כי הוא לא מסך ממשנתו גם לאחר שפתח דף חדש בחייו האישיים. אבל את פרשת־נשואיו העלים מאביו. ואף שפרשה זו לא הייתה עוד בחוקף יוד, כי ידעו עליה רבים, לא הגיעה לאוני הרב. הישיש התמים חשב, כי בנו עודנו רווק. בנובמבר שנת 1930 — שבע־עשרה שנים לאחר נשואיו, כשכבר היה לו בן מבוגר — עוד כותב הד"ר קלאצקין לאביו את הדברים התמוהים הללו: "בעוד חדשים אחדים אסיים, אסיירצה השם, את ספרי הפילוסופי הגדול בגרמניה (אינו מטפל כלל בי עניני היהלוח), שכל ספרי עד היום אינם שקולים כנגדו והוא שיטה חדשה במדע. ביחוד בביאולוגיה ומכיוון ש־איפנה בקרב מעובדי־המדע, א ז ד ק ק ל ע י נ י ו ש ו א י ו, אעפ"י ש־אין לך לאיש־ההשגה והמדע עול גדול כזה. ביחוד בומננו שפרנסתו של אדם אינה ביציה לו אלא בטריחה יתרה".

מוכרח אני להודות שאילו סיפרו לי כי כך כתב הד"ר קלאצקין לאביו בשנת 1930, לא הייתי מאמין. אך כמז יזי חזקתני מכתב זה ובמו עיני קראתי אותו בארכיון העיוני בירושלים. חיים פפליים גיחל הד"ר יעקב קלא־צקין, והם התקצמו בו קשה. עליו אפשר לומר: אבות אכלו בוסר ושיני־בנים תקחינה. בשל כך לא זכה שולל־גילות הקיצוני לעזוב את הגלות, י־גלגל זה התנקט בו יירשו, נקמה אבי־וריתי. רק חסד ששה אלוים עם יעקב קלאצקין, שלא היה עוד מזיג כסאמר, בנו שילם לאביו על דרך־העקלתון הפתלתלה בה צעד.

רות, דרך־חייו שלו השתרכה ככיוון הסוך, מזה שהגה והאמין. והכל בגלל... אשה.

שנא את הנצרות ונשא נוצריה לאשה

מעטים כמוהו כתבו דברים כה הרר־פים בגנוחה של דת ישו. הנה אחת המימרות שלו שכתב: "הנוצרים לא קיבלו מן היהדות אלא את פטלתם של לחותיה. כשאני מפשפש ביהם הבו שלי כלפי הנצרות. והנזר ובזיק אותו שמא יש בו משום דעה קדומה, לאמר שמא רשעת הנוצרים כלפי ישראל מעבירה אותו על דעתי — אין אני מוצא בו שום פסול. הנצרות נקוטה עלי מחמת שהיא נחוסרת, בניגוד ליהדות או ליוונות או לבוידים, כל מקורות ועצמאיות. אין בה כלום משלה ואין היא אלא תערובת זרים מנומרת: הנצרות מאוטה עלי מחמת מיאוס".

אך ארגוניה של הגורל היא שבהיותו חי בגרמניה, התרועע עם נוצריות, עד אשר נטל ברשותו של אחת מהן.

קרוב־משפחתו ויודי־געורים שלו, מר. פרץ חן (חותנו של הרמטכ"ל לשעבר חיים לסקוב) — עבד עם קלאצקין בקרן־הקיימת בקלן שנים רבות והכיר את ארתו ורבעו ומנהגיו. אף על פי שכאישי־הספר חי באינטנ־סיביות בעולם־הרחה, לא היה קלאצקין יושב אוהל. אוהב־חיים היה ונהנה לשתות מכל הטוב שהחיים מעניקים לאדם. גבר קטן־קומה, אבל יפה, בעל ראש גדול וחלתלים להם, דינאמי, ורזי, פיקח ושנון ועליו ומפיץ סביבו שמחה וצחלה. ואמץ גונעו. לא גרעת מפני התמודדות עם סטודנטים גרמנים ולא אחת הראה להם את גות זרועות.

בהיותו בקלן פרצה סערת־הגעורים שלו. שכל עוד היה בסיקוחו של אבא חייב היה לרנטה, פרצה בכל עתה. קלן הייתה עיר עליות ותוססת, מפו־ר סמת בקרנבלים שנערכו בשעריה וב־מועדוני־הסטודנטים, וקלאצקין לא הי־דיר עצמו הנאה מכל אלה. התעלם באהבים עם צעירות, ולא, הבנתן, בין יהדות לבין נוצריות. אופנה זו הייתה רווחת אז בקרב תנוצי היתדי מארצות אירופה המזרחית. שבאו לקנות דעת באוניברסיטאות המפורסמות. ישיבני־מניה. שאלו טשרניחובסקי, שלמר רפואה בשנים הקן בהיידלברג, תאר את הלך־הרוח אשר שרר אז בקרב הסטודנטים היהודיים, שהתרועעו עם נוצריות, כשירו, "לנכן, כנראה, איש זכין הצעירים הללו — רובם ככולם היו לאומיים — לא חשב אז, בפתחו בשיחה עם נערה נוצריה מקומית כי אחד ממועדוני־הלילה או בככרות־ה־קרנבלים, שפגישות תמימות אלו בי איבי־חייםם תביאנה לתוצאות רציניות ביותר, העלולות לסכן אותם בחייהם עצמיהם ולהטיל את צלן עליהם עד סוף ימיהם. אך אשר אירע לד"ר טאול שרניחובסקי, קרה גם לד"ר יעקב קלאצקין. הוא הכיר צעירה אחת, בת זמר פרוטסטנטי, שהיה מעורכי הד־קלנישה צייטונג, והתאהב בה. תחילה זשב שהאהבהבים הקלילים הללו יחד לפו חיש מהר. אך הענין נעשה רציני וחד מיום ליום, וסופו של דבר גילו שניהם כי אינם יכולים עוד להיפרד. צעירה הנוצרית היחה לאשתו של נטור, העתונאי והעסקן העיוני ד"ר עקב קלאצקין.

בי־1913 פרש קלאצקין ממשרתו בי־קרן־הקיימת, ונשא את הנוצרית לאשה. אך פרץ חן סיפר לי שהוא עצמו אמנם לא היה נוכח בטכס־הנשואין של זבין, אבל מכר אחר העיד כי החונתם ייתה אצל רב יהודי. משמעו של דבר, שהיא התגיירה.

אך בעוד שלשאלו טשרניחובסקי, למשל, שגם הוא נשא אשה נוצרית, לא היו בימים ההם שום בלמים משי־פחתים למעשהו, ואפשר שגם לא צעורים נמשיים, כיוון שלא קיבל זינוך דתי יהודי, הרי היה הדבר שונה בתכלית אצל קלאצקין. כי הוא בנו של רב נודע־לתיהלה היה; ולא אביו בלבד, אלא כל המשפחה. זה כמה זריות — שלשלת־יוחסין של משרתים בקודש היחה להם. סבים ודודים ו־אחים, כולם ירשבו על כס־רבנות ויעקב גם הוא, "סבל מיום הולדתו ביהדות", ולא קל היה לו לנתק כליל את הי־חוליה שבשרשרת ולצאת מן העולם שבו נולד ושאת רוחו יצק עם חלב־אמו. מה גם שהצריך את אביו הרב הערצה בלתי־רגילה וידע כי לעולם לא יוכל להביא לו את הבשורה על נשואיו עם נוצריה.

גיוון־הכשרונות של אביו הרב

אביו הרב, רי אליהו קלאצקין, אדם בלתי־רגיל, חונן בכשרונות עילאיים, שגבולו בגאונות. הוא התמסר לשט־חיים מרובים, אף על פי כן גילה בכל מקצוע שענין אותו ידע והבנה, שי־אפילו פרופסורים עמדו לפניו כחלי־מדים בסני רבם, מוכי־הדממה לחיקי השכלתו. ידיעותיו בי־גיאוגרפיה, למשל, השאירו את שומעיו חסרי־נשימה מגודל ההפתעה. שום נקוד־דעה, ככדורי־העולם לא נתעלמה ממנו.

מנעוריו היחה לו נטיה לתורת־הרפואה. מעולם לא ירשב על ספסל של בית־ספר כללי ולא שמע

סוף 1947 נגש מר

זלמן שזר בלזאן עם הד"ר יעקב קלאצקין.

מדינת ישראל, שהגיע אז לש־ווייץ. למושב הועד הפועל ה־ציוני. ערב התכנסותה של עצי־רת אומ"ם, שהחליטה על הקמת מדינה עברית, הכיר אישית את הסופר והפילוסוף יותר מחצי יובל שנים.

בראשית שנות העשרים, בתום מל־חמת־העולם הראשונה, היו נפגשים שניהם בברלין, שהייתה אז מרכז יהודי חשוב, ובו התגוררו רבים מתמהגרים שנמלטו מרוסיה בשל המהפכה הגול־שביסטית. ד"ר קלאצקין, יהודי מזרח־אירופי (נולד בברודו קרסטקה, רוסיה), נדל עד שנת תשש עשרה לחייו בר־גראמפול דלוטא, בה כיהן אביו בי־קודש (רב), חי בגרמניה עשרות שנים, שם למד. גמר את האוניברסיטה, נכנס לחיים הציוניים החוססים, יצר יצירות ספרותיות גדולות ושם גם עמד בראש האנציקלופדיה היהודית, "אשכול". עד עלות הטיסלר שלשטן היה ד"ר קלאצקין מן האישים המפורסמים ביותר בקרב היהדות כמערב־אירופה, והשפעתו התי־שטה על פני חוגי האינטליגנציה הי־לאומית. בעולם כולו. הוא שהכניס את המושג של יל ת הג ל ו ל ת להוך הי־חילון של מושגי הציונות והיה בר־תפוגתא הגדול ביותר של אחד־העם.

מר זלמן שזר ידע יפה מיהו ומהו יעקב קלאצקין ואילו דפים הוא רשם בתרבות ובמדיניות הלאומית. וכאשר בא אליי מר שלום ליגום, אורח חלי־אביב מכובד, ואמר לו כי הד"ר קלאצקין רוצה לראותו לא חיסס שזר אף לרגע וקבע אתו פגישה בלזאן, שעות ארוכות ירשבו אז יחד. קלאצקין סיפר על תכניותיו הספרותיות והמי־יעות, שחלק רב מן הוגשמו בספרי־הפילוסופיה החשובים שלו, בחיבורו על בורך שפינוזה, בספרי רבי־האיכות יגדל הכמות. אוצר המונחים המילר־אפיים", ובציירות רבות אחרות בי־עברית, אנגלית וגרמניה. ד"ר קלאצקין שעס בשיחה הזיא כבכל שנות חייו זכמה ודעת, שגינות וחריפות. העיר הערות על ההמרחש בציגות. ובארץ־ישראל, שגילו מח עמוקה אהבתו לי־ניון ולבוגיות, אולט עבר בשתיקה על אכובתו. האישית המרה־והסתיר־את־אצבו על־המסיבות שהליבאן אלוה בללות שנות־חיים בבידיות בנכר, בי־ספר קטן, ואותו, שבשווייץ. כאדם מיותר חי עם קלאצקין, כמי שאינו מביא תועלת לאיש ואינו דרוש לי־איש, שלמעשה אין הברל אם הוא מתהלך עוד בין החיים, או מת ונקבר. וגוסחו טמונה באיזה כות־עלמן זר כמקום שנמש יהודית היה לא תפקיד אותו לעולם.

זלמן שזר גמל לו

חסד אחרון

מר זלמן שזר גמל לו חסד אחרון. הוא לקח ממנו מכתביד של ספר והבי־טה לפרסמו בהוצאת "עם עובד". את התבטחת קיים' אך המתבר לא זכה עוד לחזוק את הספר בידו. החדים אחדים אחר אחר המגישה הזיא בתחלך ד"ר יעקב קלאצקין מן העולם באותו עירה שווייצית שלהו ורחוקה. הרחק. משואו ישראל. מהמולת קריית הספר העברי ומסאון החיים היהודיים. ונסתם הגולל על טרגדיה של אדם רבי־כשרון ועתיר־הישגים ורחושים, שי־מעשה מויו אחד שלו בתקופת־העלמים חתך את גורלו, קבע את דרך־חייו שלא רצה ללכת בה והשאיר עקבות לדורי־ידידות.

אדם גדול היה יעקב קלאצקין. מטובי הגני־הדעות שבאומה למדן. מלא ור־גודש תורה יהודית וכללית, בקי בי־אוצרות ישראל ובחכמת הגויים אך אומלל היה, כי את עיקר תלמונתו ומשאת־גפשו לא הגשים. הוא עצמו חש כי את כל תורתו עשה פלסתר, ובקרב אחרים נוצר רושם שהוא הטיף לאחרים לשתות מים, בעוד הוא שתה יין. אך האמת היחה שהיין הזה, אשר נמוג לכוסו, הסר את קרעתי־חייו על ציה וקווא יצא גינוק כרוח, מריגש ומלא אכובות. התורה, של־שלילה הגלות, עליה התחנך דור שלם של גנשימי־הציונות, בוני ארץ־ישראל — תורה זו, קלאצקין היה מבססה ומבט־את המוקשר ביותר, והקיצוני ביותר. הוא נלחם באחד, חעם על תשלוחו את העם כי הי־ב, מרכז רוחני בארץ־ישראל, וממנו יצא אור לכל יהודי העולם, שיוסימו: לחיות בגלויות־הם. קלאצקין הסביר, כי במצב האידאלי ביותר לא תוכל אציי־שדאל לתת־הרות בזרמי־התרבות האדריים של העמים חורים, שבתוכם חיים יהודיים, והורמים. חכבירים הללו וכרסמו את נשיות מילוני היהודים החיים בהם והם יתבוללו בין הגויים. קלאצקין אמר שהציונות תיבת לומר: ליהודים את האמת כולה. בלי כחל ושרק. כי סופם א ב ד ד ו כ ר ו ח נ י (עדין לא עלתה במוחו חאמשרות, שצקי. לתק גם אבדון. סיסי) אם יוסימו, לחיות בגולה, ועל כן אין להם בירה. אלא לשלול את הגלות בתכלית־השלילה ולהסיק את המסקנת אחת והיחידה: עליח לארץ. אך הוא עצמו לא הגשים את תורתו. הוא נשאר בגולה ולא עוד אלא ש מ ב ש ר ו ח ז ה, כי הגלות מביאא לטביעה וממיטה אסונות לדוי